

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2032

Լաճ «ԱՌՈՂՋԱՊՍՀԻԿ ԹԵՐԹ»-ի

ԲԺ. ԿԱԿԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՆՆԻ ՉՐՈՅՑԵՐ

Կ Ա Տ Յ Ա Ի

ԿԱՄ

ՍԻՖԻԼԻՍ

19 Նկարով

Երկրորդ բարեփոխուած
հրատարակութիւն

616.957
Ա-88

№ 3

1903

ԱՌԱՆՉԻՆ—ԳԻՆՆ Ի 20 ԿՈՊ.

616.957 *ար'*

8 JUL 2010

ԲԺ՝ ՎԱՅԱԶՆ ԱՐԾՐՈՒՄԵՆԻ

ԲՅՆԻ ՉՐՈՅՅԵԼԻ

Վ Ա Տ Ց Ա Ի

610 ⁴⁰⁰
24-ԱՐ ՍԻՖԻԼԻՍ

19 Նկարով

Երկրորդ բարեփոխում
հրատարակուրին

№ 9

1903

Թ Ի Ֆ Լ Ի Չ

Տպարան Վրաց Հրատ. Ընկ. || Типог. Груз. Изд. Т-во

1003
9994

Доволено цензурою. Тифлисъ, 5 сентября 1903 года.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

«ՎԱՏ ՅԱԻ» գրքոյկի առաջին տպագրութիւնը վաղուց սպառուած լինելով, պահանջ կար մի նոր հրատարակութեան: Ուշանալու պատճառն այն էր, որ ցանկանում էինք բարեփոխել նրան, լրացնել և աւելի մեծ քանակութեամբ նկարներ զետեղել մէջը: Այս գրուածքը բաժանում ենք երկու մասի. ներկայ հրատարակուած մասում մենք խօսում ենք ստացական սիֆիլիսի մասին, իսկ հետևեալ երկրորդ մասը (որը տպագրուած չի եղած ու բոլորովին նոր է) պէտք է նուիրուած լինի ժառանգական սիֆիլիսին, այսինքն. սիֆիլիստից ծագած սերունդի հիւանդութիւններին ու արատներին:

Վ. Արժրուկի

1 սեպտ. 1903 թ.

Վ.Ա.Տ ՅԱԻ ԿԱՄ ՍԻՖԻԼԻՍ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՍՏԱՅԱԿԱՆ ՍԻՖԻԼԻՍ

Ո՞վ չի լսել վաս ցաւի կամ սի-
ճիլիսի անունը: Ո՞վ չգիտէ, թէ ի՛նչ
ահագին վնասներ է հասցնում նա մար-
դուս, ի՛նչպէս անբաղդացնում է նա թէ՛
հիւանդին եւ թէ՛ նրա ընտանիք:

Շատ բանուոր ձեռներ աշխատանքից
կտել է վաս ցաւը, շատերին գերեզման է
սարել ու շատ ընտանիքներ քաղցած թողել:

Ցաւն այն է, որ մարդիկ չեն հասկա-
նում, թէ ինչից է առաջ գալիս այս հի-
ւանդութիւնը եւ ինչպէս պէտք է պահպա-
նեն իրանց, որ չհիւանդանան:

Այս գիրքը գրուած է հէնց նրա համար,
որ մարդիկ ծանօթանան այդ սարսափելի
հիւանդութեան հետ, որպէս զի գգուշանան
նրանից եւ չփչացնեն իրանց կեանք:

Ա. Ի՞նչ է ՎՍՏ ՅԱԻԸ ԿԱՄ ՍԻՖԻԼԻՍԸ:

Վաս ցար կամ սիֆիլիսը մի վարակիչ հիւանդութիւն է, այսինքն այնպիսի ցար, որը հիւանդից անցնում է առողջին:

Շատերը կարծում են, թէ վատ ցարը կարելի է ստանալ միայն վատ բարբի տէր կանանցից և թէ այդ ցան ունեցողները անբարոյական մարդիկ են: Այդ է պատճառը, որ սիֆիլիսը ամօթալի ցար է համարում և հիւանդացողն ամաչում է մէկին իր ցարը յայտնել, նոյն իսկ բժշկին չի հաւատում իր զաղտնիքը, որովհետև վախում է, չլինի թէ նա գնայ ուրիշներին պատմի ու խայտառակի իրան:

Սրանից մեծ վնաս է հասնում թէ իրան հիւանդին, թէ նրա հետ ապրողին և թէ նրա հետ որ և է յարակցութիւն ունեցողին:

Հիւանդին հասած վնասն այն է, որ նա ծածկում է իր ցարը ու չի բժշկւում:

իսկ չբժշկուած սիֆիլիսը սարսափելի հե-
տեանքներ ունի, ինչպէս կտեսնենք յետոյ:
Հիւանդի մօտի մարդիկն էլ փասուում են
նրանով, որ վարակուած են:

Բայց որչափ սխալվում է, ով կարծում
է, թէ վատ ցաւ միայն անառակ կանանցից
կարելի է ստանալ: Բաս ինչպէս է, որ
պսակուած համեստ կնանիքն էլ, ծերունի-
ներն էլ, երեխաներն էլ, նոյն իսկ ծծկեր ե-
րեխաները ևս հիւանդանում են այդ ցաւով,
Տեսնենք, թէ ինչպէս է լինում այդ
վարակումն:

Բ. ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ՄԱՐԳԻԿ ՎԱՏ ՅԱԻ ՄՏԱՆՈՒՄ

Մարդ այդ հիւանդութիւնն ստանում է
այն ժամանակ միայն, երբ հիւանդի խո-
ցերի կամ ջրջուկների քառախն ընկնում է
առողջ մարդու մաշկի (կաշու) կամ քա-
ղանքի վրա*), եւ եթէ սրանց վրա որ եւ է

*) Թաղանք կոչում է ներքնամաշկը, այսինքն այն
բարակ կաշին, որը սկսում է շրթունքներից և պատում
բերանը, բուզը, ստամոքսը, աղիքները մինչև նորանը
(նստատեղին): Թաղանթը պատում է նոյնպէս աչքի գուն-
դը և սեռական գործարանները: Նրան ուրիշ անուններ էլ

ներծուածք, նեղուածք կամ վերք կայ: Իսկ
այսպիսի մանր քերծուածքներ ու պատու-
ուածքներ համարեա միշտ կան մեր շրթունք-
ների վրա, բերանի մէջ և սեռական գոր-
ծարանների վրա:

Սիֆիլիսի խոցերից թարախն ընկնում է
այս աննշմարելի վէրքերի վրա, ծծւում է
և տարածւում մեր ամբողջ մարմնի մէջ ու
հիւանդացնում մեզ, որովհետեւ այս թարա-
խի մէջ, ինչպէս ասել ենք, վատ ցաւի թոյն
կայ:

Վարակումն լինում է երկու տեսակ,
կամ ուղղակի հիւանդից, կամ մի որ եւ է
առաւկայի միջոցով, որը հիւանդը գործա-
ծելիս է եղել և որի վրա էր խոցերի թա-
րախից քսել է:

Ճշմարիտ է, ամենից հեշտ կերպով
մարդիկ ստանում են այս ցաւը, երբ հի-
ւանդ կնկայ հետ գործ են ունենում,
կնանիքն էլ—երբ հիւանդ տղամարդու հետ
են յարաբերութիւն ունենում:

Բայց շատ ուրիշ ձևերով էլ կարելի է
վարակուել:

Են տալիս, լորձաթաղանթ (որովհետեւ լորձունք է արտա-
դրում), հուզաթաղանթ և ուրիշ:

Ահա մի բանի օրինակ.

1. Եթէ հիւանդը (տղամարդ թէ կին, այդ միևնոյն է) խոց ունի շրթունքների վրա, կամ ջրջրուկ, կամ մի որ և է թարախոտած ցան (դուրս տուած), նա կարող է ուրիշին իր ցաւը տալ համբոյրի միջոցով, որովհետեւ համբուրելիս հիւանդը իր խոցերը բսում է առողջի շրթունքներին (պռօշներին) և նրանց վրա թողնում վարակիչ թոյնը: Ամենքը գիտեն, թէ ինչ հեշտութիւնով համբուրում են մարդիկ, մանաւանդ եթէ մի քիչ արբած են, որովհետեւ արբածները յաճախ «խպրանում են» իրար հետ:

Ամեն մարդու, որը ձեր տունն է մրտնում, դուք թոյլ էք տալիս գրկել, համբուրել ձեր երեխային: Ինչ սարսափելի բան կլինի, եթէ նրանցից մէկի բերանի մէջ խոցեր կան և նրա թուրը թունաւորուած է: Չէ որ նա կվարակի ձեր փոքրիկին. իսկ երբ սա հիւանդանայ, չէ որ ձեր միւս երեխաներն էլ, ձեր կինն էլ, դուք ինքներդ էլ կվարակուէք:

2. Հիւանդ ծնողների երեխան դեռ մօր փորումն է վարակուում ու հիւանդ ծընուում:

3. Սիֆիլիսոտ պառաւ կանայք կարող

են վարակել, երբ լեզուով ուրիշի աչքից աւազ կամ չոփ են հանում, կամ երբ թուր են քսում ուրիշի աչքին, իբր թէ բժշկելու համար:

4. Յաճախ գիւղերում ծծամայրերը ծրծում են ծննդկանի պտուկները և, եթէ բերանում խոցեր ունեն, կարող են այդպիսով խեղճ ծննդկանին վարակել: Այդ դէպքում առաջին խոցը դուրս կգայ ծծի պտուկի վրա:

5. Շատ կանայք հիւանդանում են, երբ ծիծ են տալիս վատ ցաւ ունեցող մի երեխայի, որի բերանի մէջ կամ շրթունքների վրա սիֆիլիսական ջրջրուկ կայ: Այդ դէպքում ևս առաջին խոցը դուրս է գալիս ծծի պտուկի վրա:

6. Ընդհակառակն էլ է շատ պատահում: այսինքն ծծամայրն է հիւանդ լինում: այն ժամանակ երեխան է վարակուում: Այս դէպքում էլ երեխայի վարակումն տեղի է ունենում կամ համբոյրի միջոցով կամ ուղղակի ծիծը բերանն առնելիս, որովհետեւ երբեմն պտուկի վրա էլ վարակիչ խոցեր են լինում:

Վարակուելը, ինչպէս ասել ենք, լինում է նոյնպէս մի որ և է բանի միջոցով:

7. Հիւանդի վրաի թոյնը քսուած-ընկած է լինում մի առարկայի վրա (օր. հագուածի, բաժակի, գդալի, սրբիչի) ու, երբ մի ուրիշը գործ է ածում այդ իրը, թոյնը քսուում է նրան ու կարող է վարակել (օր. երբ հիւանդի բաժակով ջուր են խմում, կամ նրա հագուածը հագնում, նրա երեսօրբիչն ու գոգնոցը գործ ածում և այլն): Շատ ճաշարաններում բանուորները միևնոյն ամանից, երբեմն էլ հէնց միևնոյն գդալով են ուտում փոխէփոխ, միևնոյն բաժակով թէյ, գինի, արաղ խմում: Եթէ այդ բանուորներից մէկը վարակուած լինի, կարող է միւսներին էլ վրասել:

8. Կարելի է հիւանդանալ նոյնպէս և ղայլանի, մուշտուկի, ծխախոտի միջով, երբ փոխէփոխ են ծխում:

9. Մի արհեստանոցի մէջ մի հիւանդիկն միւս բանուոր աղջիկների հետ միասին էր հաց ուտում.—մի քանի օրվայ մէջ նրանցից վարակուեցին երեք 14—15 տ. աղջիկ:

10. Մի ուրիշ աղջիկ տօներին իր ընկերուհու սպիտակեղէնները հագել էր ու վարակուել:

Այդպիսի դէպքեր շատ են պատահում:

Արհեստանոցներում բանուորները ուրիշ տեսակ էլ են վատ ցաւ ստանում:

11. Օրինակ. դուրգարները (հիւսները) բանելիս մեխեր են դնում բերանները և անպէտքները կամ չբանացրածները դարձեալ ետ գցում մեխերի արկղիկի մէջ: Նրազից յետոյ մի ուրիշ բանուոր այդ մեխերը իր բերանն է առնում, և եթէ առաջին բանուորը հիւանդ է եղած, ինքն էլ է վարակում: Դերձակները, կար անող կանայք նոյնպէս վերցնում են, բերաններում պահում զանազան կոճակներ, չանդալ-օղակներ, քորոցներ և այլն ու դարձեալ վայր գցում արկղիկի մէջ. այսպիսով քիչ մարդ չի վարակում:

12. Նոյնն են անում կոշկակարները իրանց փայտէ մեխերը բանացնելիս,

13. Եղել են դէպքեր, որ մի ուրիշի գողնոցով աչքերը սրբել են ու վարակուել. այս դէպքում առաջին խօցը աչքի կոպերի վրա է դուրս գալիս:

14. Բաղնիսներում լողացողներից շատերը իրանց հետ սրբիչ չեն տանում, այլ բաղնիսպանից են վերցնում. էլ չեն մտածում, թէ կարող է կեղտոտ լինել:

15. Դուք ծառայ էք վարձում և չէք

հարցնում, առնող է նա թէ ոչ: Հիմի երևա-
կայեցէք, որ ձեր խոհարարը հիւանդ է.
չէ որ նա ամանների, կերակրի հետ միշտ
կարող է վարակել ձեզ ու ձեր ընտանիքը:
Ո՛րչափ զգոյշ պէտք է լինի մարդ:

16. Բաղնիսում նստում էք մի նստա-
րանի վրա, որի վրա ձեզնից առաջ մի հի-
ւանդ մարդ է նստած եղել, և դուք էլ հի-
ւանդանում էք: Նոյնը կարող է պատահել
և արտաքնոցներում:

17. Ձեր լուացարարը հիւանդ է ու ձեր
շապկի, կամ երեսորբիչի վրա թոյն է
քսուել.— վարակումն պատրաստ է!

18. Դուք առնում էք-տուն բերում ձեր
երեխայի համար մի որ և է խաղալիք, որը
մի հիւանդ երեխայ մի քիչ առաջ բերանն է
տարած եղել,— ձեր երեխան կարող է նրա-
նով վարակուել, որովհետև այդ խաղալիքի
վրա կարող էր թոյն մնացած լինել:

Անհնար է մի առ մի յիշել այստեղ այն
բոլոր գէպերը, երբ մարդ կարող է վա-
րակուել. բաւականանա՞նք առաջ բերած-
ներով:

Գ. Ի՞նչ ՉՊԷՍ է ՍԻՖԻԼԻՍԸ ԳԻՒՂԵՐԸ ՄՏՆՈՒՄ

Գիւղացի տղամարդիկ քաղաքներում
ստանում են այս ցաւը և վերառնալով
գիւղ, ամենից առաջ, ի հարկէ, իրանց
կնոջն ու երեխաներին են վարակում, յե-
տոյ իրանց ծանօթներին ու ազգականնե-
րին, և այսպիսով ցաւը տարածւում է գիւ-
ղի մէջ:

Հիւանդութիւնը գիւղն են բերում
նոյնպէս և զինուորները, երբեմն էլ գիւղա-
ցի կանայք, որոնք գնացել էին քաղաք
ծժմայրութիւն անելու, կամ տներում ծա-
ռայելու և այնտեղ հիւանդացել:

Բաւական է, որ մի անարատ գիւղում
մի-երկու սիֆիլիսոտ մտնեն,— կարճ ժա-
մանակում գիւղի մի մասը կամ հէնց ամ-
բողջ գիւղը կարող է վարակուել, որովհետև
գիւղացիք բոլորը միմեանց ազգական ու
բարեկամ են, շատ մօտ են իրար, միշտ ա-
ման-չաման են տալիս-առնում, մի ամանից
ուտում, միասին քէֆեր անում, համբուր-
ւում և այլն: Այն էլ ասենք, որ գիւղացիք
չեն ճանաչում այդ հիւանդութիւնը և ու-
րեմն իսկի չեն էլ զգուշանում նրանից:

Գ. ԻՆՉ ԵՆ ՎՍՏ ՅԱԻ ԵՇԱՆՆԵՐԸ:

Վարակուելուց (այսինքն թոյնը մի տեղ դիպչելուց) մի քանի շաբաթ անցած, այն տեղում, որտեղ թոյնը ընկել է, դուրս է գալիս ոսպի մեծութեամբ խոցիկ՝ Այդ խոցիկը երբեմն բաւականին մեծ է լինում, երբեմն էլ ընդհակառակը այնքան փոքր, որ հիւանդն իսկի չի էլ նկատում: Խոցը չի ցաւում, շատ քիչ թարախ է արտադրում, մաի գոյն ունի, փայլում է և կարծր (պինդ) արմատ ունի: (Եթէ երկու մասով շոշափէք, այնպէս կթուի թէ կոր կոճակ է): Այդ է պատճառը, որ նրա անունը կարծր կամ պինդ (ամուր) շանկր են դրել: Մաքուր պահելուց և բժշկի դեղերով նա շուտով անցնում է, իսկ եթէ կեղտոտ է պահւում, կարող է շատ մեծանալ, տարածուել ու այն ժամանակ աւելի դժուար կլինի նրան բժշկելը:

Գա սկզբնական կամ առաջին խոցիկն է (կ ա ռ ծ ռ, շ ա ն կ ռ):

Սա կարող է գոյանալ մարդուս մարմնի որ տեղն ասես: Սեռական յարաբերութեան միջոցին նա դուրս կգայ սեռական մասերի

5
9996

վրա: Եթէ վարակումն համբոյրի կամ որ և է առարկայի միջով է եղել, խոցը դուրս կգայ պռօշների (տ. նկ. 1), լեզուի վրա

Նկ. 1.

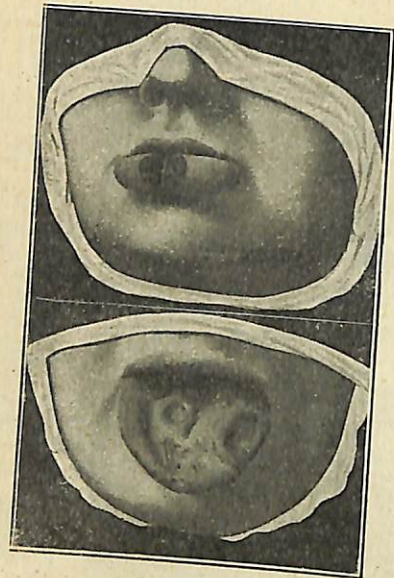
Սիֆիլիսական խոցիկ վերին շրթունքի վրա համբոյրից:

(տ. նկ. 2 և 3) կամ բզի մէջ (ըմպանի վրա): Վերև ասացինք, որ նա կարող է երևալ աչքի կոպերի, կնոջ ծծերի (տ. նկ.

4 և 5), վերքերի վրա. մի խօսքով—ամեն տեղ (տ. նկ. 6 և 7):

Նկ. 2 և 3.

Նկ. 2. (վերևից) Սիֆիլիսական շանկր, որը երեխան ստացել է վարակում ծիծ ծծելիս:

Նկ. 3. (ներքևից) Բորբոքում շանկր լեզուի վրա:

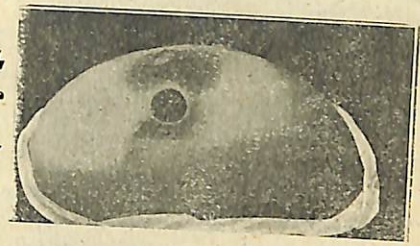
Այդ խոցի թարախը խիստ վարակիչ գորութիւն ունի: Ուրեմն այս խոցն ունեցողը իրաւունք չունի իր կնոջը (և առհասարակ ոչ ոքի) մտնելու:

Խլերը: Խոցի երեւոյուց երկու-երեք շաբաթ անց, խոցից վեր, կաշու տակ սկսում են շոշափուել մանր կարծր գնդակներ, ու-

րոնք ածուկի ծաղբում շարան են կազմում (տէրոզորմեաի նման): Զարմանալին այն է, որ սրանք էլ բանկրի պէս չեն ցաւում: Սրանք

սիֆիլիսական խլերն են: Եթէ շանկրը սեռական մասերի վրա է, այդ խլերը ածուկ-նեւումն են եւրեւում, եթէ

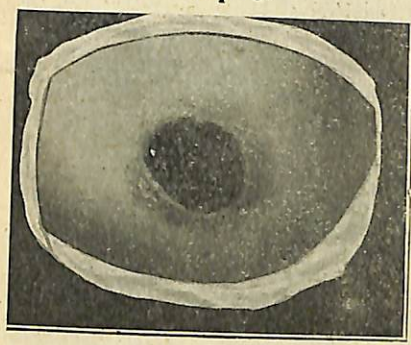
Նկ. 4.

չրթունքների վրա է կամ բզի մէջ, ուռչում են ճիւղի տակի խլերը և այլն:

Այս խլերի սիֆ. շանկր ծծի պտուկի վրա երեւալը նշան է, որ բոյնը արդէն մեել է արեան մէջ:

Նկ. 5.

Նոյնը բորբոքում:

Բայց հիւանդութիւնը դրանով չի վերջանում: Վարակման օրից անցնում է 5—6 շաբաթ (երբեմն էլ աւելի), խոցը լաւանում:

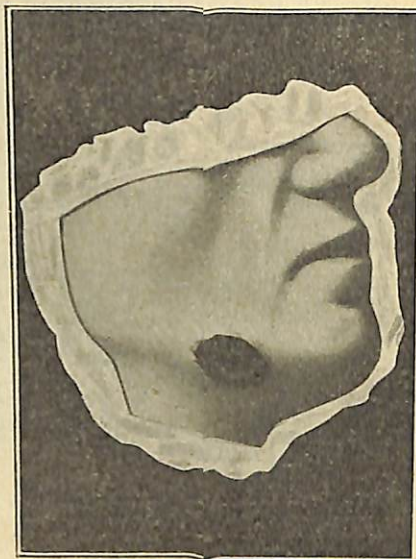
վերջանում է, և յանկարծ դուրս են ընկ-

նուժ հիւանդութեան նոր
Նկ. 6.

Նորբողոսած շանկր ծնօտի վրա:

են, կամ քա-
րախակալած
բժշկներ ու
խոցիկներ (տ.
նկար 8, 9, 10
և 11), Յետոյ
խոցեր են
գուրս զալիս
բերանի մէջ (տ.
նկ. 12), բզի
մէջ (տ. նկ.
13), սեռական
գործարաննե-
վրա, ետքում,
— սրանք ար-
տադրում են

Նարծր շանկր ծնօտի վրա:

Երևոյթներ (նը-
շաններ): Այս-
պէս, մարմնի վրա
Երևում են զա-
նազան ցաներ
(գուրս տուած-
ներ), սրտնք կամ
չոր վարդագոյն
հասարակ բծեր

Նկ. 7

Թարախային հեղուկ, որը սկզբնական խո-
ցի Թարախի նման գօրեղ վարակիչ ոյժ
ունի:

Նկ. 8.

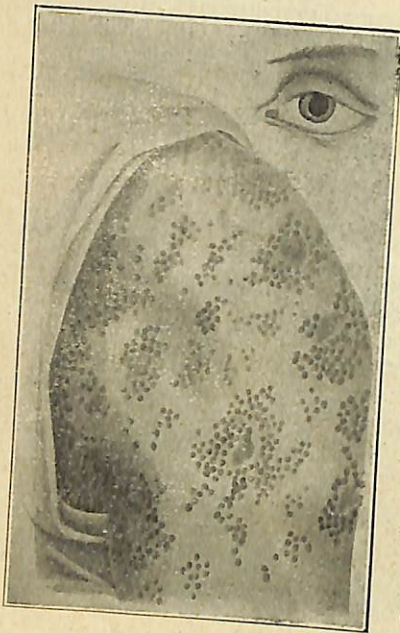

Բշտիկային սիֆիլիսական ցան (գուրս տուած), որը
ձածկել է դէմքը, գլուխը և ամբողջ մարմինը:

Այս ժամանակ խոցեր ու ցաւեր գուրս
են տալիս նոյնպէս և կոկորդի մէջ, ու ձայնը

խուսուողում է, նոյն իսկ կարուում: Յետոյ մա-
զերը թափուում են, թափուում են նոյնպէս
և յօնքերը, արուանունքը (թարթափները),

Նկ. 9.

եղունկները
փթում են ու
վայր ընկնում
երբեմն էլ աչ-
քերն են ցա-
ւում (տ. նկ.
8):

Նկարագրածս
ախտանշաննե-
րը բոլորը, ի
հարկէ, ան-
պատճառ չը-
պէտք է երևան
ամեն հիւանդի
վրա: Այսինչ հի-
ւանդի վրա կա-
րող են երևալ
այս ինչ նշան-
ները միայն, մի
ուրիշի վրա ու-
րիշ նշաններ:

Սիֆիլիսական հանգուցներ կամ
պղուկներ (սրպուկներ), որով
ծածկուած է ամբողջ մարմինը:

Դա կախուած է սիֆիլիսական թոյնի ոյժից
և հիւանդի դիմացկուտուութիւնից:

Այս միջոցին վարակիչ թոյնը գտնուում
է համ հիւանդի թքի, համ էլ նրա արեան
մէջ և հիւանդը շատ զգոյշ պէտք է լինի,
որ ուրիշներին չհի-
ւանդացնի: Եթէ հի-
ւանդը իսկոյն բժշկի
դիմի ու սկսի բը-
ժշկուել, նա կարող
է բոլորովին առող-
ջանալ: Առհասարակ
հէնց որ մի բան ե-
րևաց վրան (խոց,
պղուկներ և այլն),
նա իսկոյն պէտք է
բժշկին դիմի:

Նկ. 10.

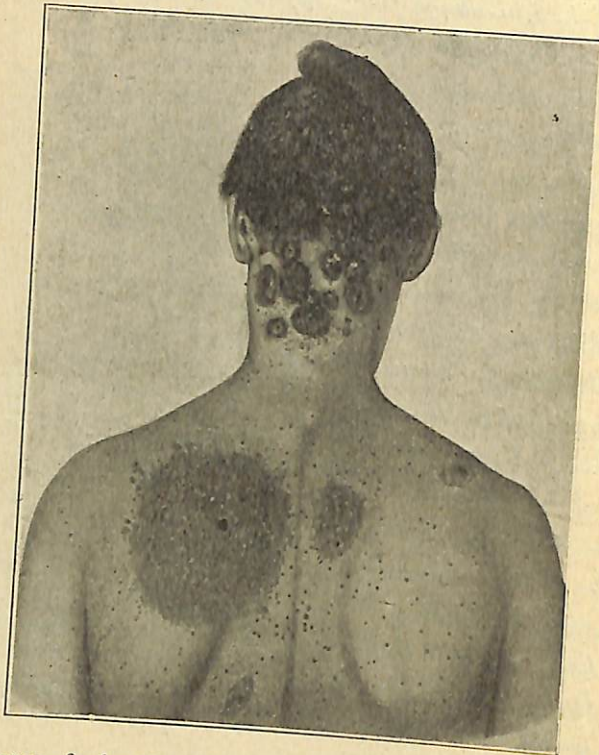

Չպէտք է մոռա-
նալ, որ այսպիսի
բաներ ամեն բոսկէ
կարող են երևալ:
Եւ յիրաւի, հիւան-
դութիւնը միանգա-
մից չի վերջա-
նում, այլ մի քանի ժամանակ (2—3 ամիս)
թագնուած է մնում և նորից երևում: Ուրեմն
հիւանդը միշտ պէտք է զգոյշ մնա ու իր
վրա հսկի, էլ չասի թէ. «էհ, պղուկ է, էլի,

Դէմքի թարախալից բշտալին
դու առուած:

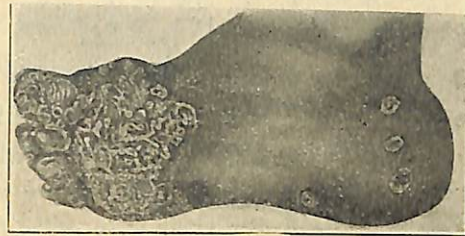
կանց կենա»։ Եթէ ականջ չդնի ու չբժշկուի,

Նկ. 11.

Բուսող մաշկային սիֆիլիսային հանգուցներ գլխի վրա մաշկերի մէջ. կոչում է նոյնպէս սիֆիլիսային մորի. այն ժամանակ հիւանդութիւնը քանի գնա, կարմատանայ։

Նկ. 12.

Ոտի տակի սիֆիլիսական պսորիազիս

Այն ժամանակ մարմնի զանազան տեղերում կերեան կարմրաւուն պզուկներ, որոնք կթարախակալեն, կծակուեն ու կգառնան խոցեր։ Յետոյ ոսկորները կուռչեն— կփտեն, կխոցատուեն ու կը-

Նկ. 13.

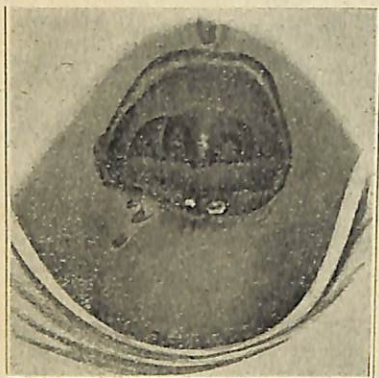

տար-կտոր գուրս կզան կաշու տակից։ Միւննոյն ժամանակ ցաւը կընկնի քիթը, կսկսուի սաս-

տիկ գարշահոտ ճարպը ներկայացնում է բացուած հարբուխ, չթի բերան, քիմքի վրա և աւելի խոր մէջ վէրքեր կը- քում նկատուում են խոցեր։ գոյանան, այնտեղից արնախառն թարախ կհո-

սի, ու դրա հետ դուրս կգան փտած ոսկորներին կտորներ (տ. նկ. 17): Վերջապէս քիթը կբլի (տ. նկ. 18), քիւմբը կծակուի, և հիւանդը այլևս անկարող կլինի պարզ խօսել ու կանոնաւոր կերպով ծնունդ առնել:

Նկ. 14.

Բաց բերան բզի միջի խոցերով:

Ժամանակ բանն այն տեղ է համուում, որ հիւանդը հազիւ կարողանում է փսփսայով խօսել (տ. նկ. 19):

Ոտերի, թևերի, գլխի ոսկրները սարսափելի կերպով ցաւում են ու հանգիստ չեն տալիս խեղճին, մանաւանդ գիշերները անկողնու մէջ:

Պատահում է, որ հիւանդը դժուարու-

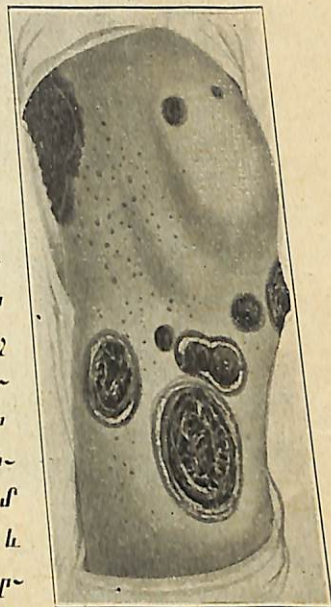
նել: Նրա ձայնը քթային (նաքթի մէջ) կխօսի) ու խոխրուան կգառնայ, իսկ կերակուրը կուշ տալիս քթից դուրս կը գայ: Յաճախ էլ խոցեր գոյանում են նոյնպէս և կոկորդի մէջ և այն

թիւնով է ձեռներն ու ոտները չարժում, որովհետև յօդերը (խաղերը) հիւանդանում են. նրանց վրա խոցեր են դուրս գալիս:

Լինում են և

Նկ. 15.

այնպիսի դէպքեր, որ վատ ցաւունեցող հիւանդը կուրանում է, խըլանում, խեղադարդառնում: Նրաներսը զանազան խուլեր, ուռուցքներ ու խոցեր են գոյանում և ուրիշ շատ տեսակ հիւանդութիւններ առաջ գալիս: Հիւանդը նիհարում է, չորանում և վերջապէս սարսափելի տանջանքների մէջ մեռնում:

Սիֆիլիսական խոր խոցեր ազդելի վրա (րուպիա):

Որքան էլ սարսափելի լինեն մինչև այժմ նկարագրած ցաւերը, աւելի ևս զարհուրելի է հիւանդի դրութիւնը, երբ վատ ցաւը

Գեպչում է ուղեղին ու ողնուղեղին (ողնաշարի ուղեղին).

Նկ. 16.

Սիֆիլիսական խոցեր ազդելի վրա Ձեռի վրա նկատում է.—բթի եզունգը փակել է ու կերտած է, իսկ ցուցամատի և չորրորդ մատի եզունգները նոր են հիանդացել:

Այդպէս ուրեմն, սիֆիլիսը ոչ մի մարմն նամաւոր չի խնայում: Նա հարուածում է թէ երեսի մաշկը, թէ թաղանթները, թէ մկանները (մսերը), թէ ոսկորները և

թէ ներսի գործարանները: Բայց նրա հասցրած վնասներից ամենազարհուրելին գլխի ու մէջքի ուղեղներին հասցած վնասներն են *):

Ե. ՈՒՂԵՂԻ ՈՒ ՈՂՆՈՒՂԵՂԻ ՀԻՒՍՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուղեղը մեր խելքի ու շարժողութեան կենդրոնն է:

Նկ. 17.

Նրա ամեն մի տկարութիւնը ազդում է մեր բանականութեան ու շարժումների վրա:

Սիֆիլիսը յաճախ ընկնում է ուղեղը ու հիւանդացնում

նրա սր և է քթի սիֆիլիսական բորբոքումն, որից մասը, և այն կերտում են քթի քափուկ ու ոսկրային ժամանակ հիւանդը կորցնում է զգացողութիւնը, և պա-

մասերը:

*) Տե՛ս մանրամասն մեր «Սիֆիլիս, Կակուղ շանկր և Ստառնակ» գրքուկը:

տահում են բազմաթիւ ու զանազան խան-
դարումներ նրա թէ բանականութեան և

Նկ. 18.

Քթի սիֆիլիսական բորբոքումն,
որից քիթը արդէն ընկել է ու
ճակուել:

լի է դառնում: Այն մարդը, որը պէտք
է աշխատէր, իրան ու իր ընտանիքը կե-
րակրէր, այժմ ընկել է անկողին, ան-

թէ շարժումներ-
ների մէջ:

Այսպիսի հի-
ւանդները կոր-
ցնում են կամ
որ և է ան-
դամի շարժում-
ները—մի ձեռի,
մի ոտի, կամ
հէնց երկուսն
էլ միասին թու-
լանում են ու
անպէտք դառ-
նում: Կամ թէ
չէ կաթուածա-
հարում են ու
անդամալոյծ

լինում: Այն
ժամանակ խեղ-
ճի դրութիւ-
նը սարսափե-

կարող է ոչ ձեռը շարժել և ոչ ոտը, ու
մի ծանր բեռ է դարձել իր ընտանիքի հա-
մար: Եւ այդ խանդարումների հետ միա-
սին, կամ նրանցից անկախ կերպով, ա-
ռաջ է գալիս առնական անկարողութիւն

Նկ. 19.

Սիֆիլիսային խոցեր ու բո բո-
րումն կոկորդի մէջ:

(հիւանդները
զրկում են
«տղամարդու-
թիւնից» և ան-
կարող են լի-
նում սերունդ
արտադրելու),
կուրութիւն ու
խլութիւն, մը-
սաւոր ընդունակութիւնների պակասումն
և, — որը ամենազարհուրելին է — խելագա-
րութիւն *):

Մարդու վրա սարսուռ է ազդում, երբ
նա դիտում է այդպիսի հիւանդներին ու
ժանօթանում է դրանց ընտանեկան անբաղ-
դութիւնների հետ:

Ահն մի ջահէլ տղամարդ. նա անգա-
մալոյծ է, բոթուկի նման վայր է ընկած
տանը, անտանելի ծանր բեռ դառած իր

*) Տե՛ս Բժկ. Բուդուկանի «Ուղեղի սիֆիլիս»:

անեցիները վրին, ընդմիջտ զրկուած աշխատելու կարողութիւնից, միշտ տրտնջող ու դժգոհ, իսկ կինը դատապարտուած տաժա՜նակիր աշխատանքի, որ կարողանայ մի կը՜տոր հաց ճարել իր քաղցած ու մերկ մանրիկներին ու անպէտք դառած տղամարդուն:

Ահն՝ մի ուրիշը, Մի բանի տարի է միայն, ինչ ամուսնացել է նա: Կինը գեղեցիկ է, երիտասարդ: Առաջ խեղճը լաւ պարապմունք ունէր և ապահով ապրում էր, իսկ այժմ կուրացել է երկու աչքով, սնանկացել է և ծախսում է իր վերջին ուրբիները և, ո՞վ գիտէ, թէ ինչ վիճակ է սպասում ապագայում նրան ու նրա ընտանիքին:

Ահն՝ մի երրորդն էլ: Սա չլսեց բժշկի խորհրդին ու ամուսնացաւ: Իսկոյն վարակեց իր կնոջը—մի մատաղահաս գեղեցիկ աղջկայ, որը կուրորէն հաւատացել էր նրան իր բազբը, իր կեանքը: Այժմ նա խելագարուած է, իսկ ջահէլ կինը, սոսկալի ախտով վարակուած, անվերջ տանջանքներով քարշ է տալիս իր ցաւալի գոյութիւնը իր երկու մանուկների հետ միասին:

Այդպիսի դէպքերն անհաշիւ են:

Սարսափելին այն է, որ ուղեղի հիւանդութիւններն ընդհանրապէս անբուժելի են. —այն դեղերը, որոնք բժշկում են սիֆիլիսի միւս արտայայտութիւնները, համարեա անզօր են ուղեղի ու ողնուղեղի հիւանդութեան դէմ!...

2. Ի՞նչ ՉՊԷՍ ՄԱՐԳ ՊԷՏԲ Է ՊԱՀՊԱՆԻ ԻՐԱՆ ՎԱՏ ՅԱԻՅ

Սիֆիլիսը այնքան տարածուած ախտ է, որ անզգոյշ մարդը ամեն օր կարող է վարակուել:

Մենք տեսանք, որ սիֆիլիսի գլխաւոր աղբիւրը վատ բարքի տէր կանայքն են, որովհետև նրանք համարեա բոլորը հիւանդ են լինում այդ ցաւով: Մեր բանուորներն ու վաճառականները, որոնք ուրիշ երկիրներ են գնում, պէտք է շատ զգոյշ լինեն, զսպեն իրանց ու յարաբերութիւն չունենան կասկածելի կանանց հետ:

Շատերը չափազանց թեթեւ են նայում այս հիւանդութեան վրա, բայց մենք ցոյց տուեցինք, թէ սրչափ սարսափելի են նրա

մշասնները: Ուրեմն ամեն մէկը, որը սիրում է իր կեանքը և իր ապագայ երջանկութիւնը, պէտք է ժուժկալ մնայ:

Աւելորդ եմ համարում խօսել ամուսնացածների մասին.— նրանք պէտք է սարսափեն այդ ցաւից, եթէ խղճում են իրանց ընտանիքը:

Սակայն, ինչպէս ասել ենք, մարդ կարող է վարակուել նոյնպէս և հիւանդի իրերի միջոցով: Շատ վատ սովորութիւններ կան մեր մէջ: Օրինակ, բանուորները մի ամանի միջից են ուտում-խմում, մի և նոյն գդալը փոխէփոխ բանեցնում, կամ իրար ձեռքից ծխախոտ ու զայլան վերցնում, կամ միևնոյն բաժակով խմում և այլն: Այդպիսով, եթէ մէկը հիւանդ է, միւսներն էլ կարող են բռնուել այդ հիւանդութիւնով: Ամեն բանուոր անպատճառ պէտք է իր ամանը, իր գդալն ու բաժակն ունենայ, որոնց արժէքը մի քանի կոպէկ է և ամեն մարդ կարող է գնել:

Աշխատելիս էլ մարդ պէտք է զգոյշ լինի, ուրիշի բերանում եղած մեխերը կամ թերեւոր բերանը չդնի այնպիսի բաներ, որոնց վրա

կարող է ուրիշի թուք կամ թարախ ընկած լինել:

Ցաւակցաբար ժողովուրդը ոչ միայն չունի այդ զգուշութիւնը, այլև զարմանալի կերպով անուշադիր է դէպի իր սեփական ցաւերը:

Լինում են այնպիսի անզգոյշ ու անուշադիր մարդիկ, որոնք իսկի չեն էլ հասկանում թէ հիւանդ են: Շատերը, թէև նկատում էլ են, որ խոցեր ու պզուկներ ունեն, բայց ուշք չեն դարձնում, որովհետև այդ «պատիկ բաները» չեն նեղացնում իրանց և չեն արգելում իրանց գործը շարունակելու և որովհետև նրանք յոյս ունեն, թէ «ինքն իրան կանցնի»:

Բայց ժամանակ է անց կենում, հիւանդութիւնը հնանում է, հաստատում է վրան, ու այն ժամանակ դէմքի, մարմնի վրա սկսում են երևալ զանազան խոցեր ու դուրս տուածներ, առաջ են գալիս յօդացաւեր, ոսկրացաւեր, որոնք հանգիստ չեն տալիս խեղճին, ու սա սկսում է նիհարել և ուժերը կորցնել:

Եթէ այդ ժամանակն էլ նա անուշադիր է թողնում իր ցաւը, վրա են գալիս սիֆիլիսի երբորդ կարգի սոսկալի հետեանք-

ները, որոնք ամբողջովին քայքայում են խեղճի կազմուսածքը և հասցնում վերև նրկարագրած ուղեղային և ողնուղեղային հիւանդութիւններին:

Այն ժամանակ միայն հիւանդը ուշքի է գալիս: Նա տեսնում է, որ յիրաւի հիւանդ է, առաջուայ նման չի կարող բանել և որ հարկաւոր է բժշկուել, որովհետև, եթէ այդպէս գնայ, նա պէտք է աշխատանքը կորցնի ու գերդաստանը քաղցած թողնի:

Շատերն էլ ամօթից թագցնում են իրանց հիւանդութիւնը և չեն հասկանում, որ հիւանդանայն ամօթ չէ, — անբաղդութիւն ամեն մարդու կարող է պատահել: Հիւանդի տնեցիքն էլ պէտք է հասկանան այդ բանը և հիւանդի երեսօվը չտան ու չհայհոյեն, այլ օգնեն նրան ամեն կերպ, որ բժշկուի: Այսպիսով թէ՛ հիւանդին փրկած կլինեն և թէ՛ իրանց աղատած կլինեն վարակուելուց:

Քանի որ սիֆիլիսը օդի միջով չի անցնում, հիւանդը կարող է ուրիշների հետ ապրել, բայց իր սպիտակեղէնը, իր աման-չամանը, իր բաժակը, չանգալ-գանազամ գործ ածելուց յետոյ եռման ջրով

լուանայ, որովհետև այդպէս մաքրած իրերը անվնաս են դառնում:

Բայց չէ որ շրջապատողները յաճախ չգիտեն թէ այն մարդը, որի հետ գործ ունեն, շփուում են, հիւանդ է: Ուրեմն սիֆիլիսոտը ինքը պէտք է այնքան խիղճ ունենայ, որ ուրիշների մեղքի տակը չընկնի:

Մեծ մեղք են անում այն հիւանդները, որոնք հասկանալով, թէ կարող են ուրիշներին վարակել, այնուամենայնիւ թագցնում են իրանց ցաւը, էլի ամենքի հետ նստում-կանգնում են, ուտում-խմում են և ուրիշներին էլ հիւանդացնում:

Հիւանդը պէտք է շատ զգոյշ լինի, որ ոչ ոքի չվարակի: Նա ոչ ոքի չպէտք է համբուրի, իր թարախոտած շորերը, իր թաշկինակը, շապիկը, երեսօրբիչը, մանաւանդ խոցերի կապերը առանձին պէտք է պահի ու շոկ լուանայ: Նա դէս ու դէն չպէտք է թքի և ոչ իր բերանի բանը (օր. ծխախոտը, զայլանը, կծած թիքան, կծած միրգը) ուրիշին տայ: Բերանի ծխախոտը չպէտք է ոչ էլ գետին գցի, որովհետև երեսօրները կարող են բերաններն առնել ու վարակուել: Աւելորդ է ասել, որ մինչև լաւ առողջա-

նալը, նա իրաւունք չունի իր կնոջը մօտե-
նալ. նրա անկողինը պէտք է առանձին լինի:

Է. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ

Առհասարակ մարդիկ բժշկի են դիմում
այն ժամանակ միայն, երբ ցաւեր ունեն
կամ երբ մի մեծ խոց և ուռուցք է զուրս
գալիս նրանց մարմնի վրա:

Բայց այդպէս չպէտք է անել, թէ չէ
հիւանդութիւնը կհնանայ:

Ընդհակառակը, հէնց որ մի կասկածելի
բան տեսնէք ձեզ վրա, Էսկոյն բժշկի դնա-
ցէք: Փառք Աստու, այժմ ամեն տեղ բժիշկ
կայ: Գնացէք, ցոյց տուէք ձեզ թէ կասի ո-
չինչ չկայ, կհանգստանաք, կասի սիֆիլիս
է, կբժշկուէք:

Կան մարդիկ, որոնք սարսափելի յու-
սահատութեան մէջ են ընկնում, երբ որ
խմանում են, որ վատ ցաւ են ընկել. կար-
ծում են թէ կորած են, էլ չեն լաւանայ:
Բայց այդ սխալ է:

Սիֆիլիսը բուժելի հիւանդութիւն է:
Լուր բժշկուեցէք ու էլի ներքից առողջ մարդ
կդառնաք:

Միայն մի բան. պիտի անպատեհ
բժիւկը ձեզ բժեկի եւ ո՛չ թէ գանազան
մօլլաներ, հէֆիմ-դալլաֆներ ու պառաւներ:
Միայն բժիշկն է հասկանում, թէ ինչ է սի-
ֆիլիսը, միայն նա է հասկանում կանոնաւոր
բժշկութիւնը:

Վաս ցաւը ոչ ոք, բացի իսկական
բժեկից, չի կարող բժեկել:

Ինչի՞:

Ամենքը տեսած են մեծ մեքենաներ,
որոնց մէջ հարիւր տեսակ երկաթներ, օ-
ղեր, անիւներ, վինտեր, մեխեր կան: Ասենք
թէ այդ մեքենան փչացել է, էլ չի բանում,
ու կանչում են մի մարդու, որը իսկի հասկա-
ցողութիւն չունի դրա մասին: Կարո՞ղ է նա
իմանալ, թէ ինչպէս պէտք է դրստել, որ
վինտն է փչացած, որ անիւն է կտորած:
Ի հարկէ ո՛չ: Ամեն մարդ հօ չի կարող ժա-
մացոյց ուղղել: Մարդուս մարմինն էլ մի
շատ բարդ մեքենայ է: Բժիշկները Յ—
7 տարի քննում-գննում են այդ մեքենան,
հարիւրաւոր գրքեր են կարդում դրա մա-
սին ու հազիւ են հասկանում: Ի՞նչ կարող
են հասկանալ պառաւ կանայք, կամ տղէտ
դալլաքները, որոնք իսկի կարգալ էլ չգիտեն:
Ասենք, նրանք իրանց պապերից լսել

են, թէ սիֆիլիսի դեղը սնդիկն է. բայց թէ ինչ ձևի պէտք է լինի սնդիկը, ինչ ժամանակ պէտք է տալ նրան. ինչ չափով. քսնի ժամանակ, երբ պէտք է շաղարեցնել և այլն: Այդ բաները նրանք չգիտեն ու իրանց դեղերով աւելի վնասում են հիւանդին, քան օգուտ հասցնում:

Նրանք առհասարակ ամենքին մուխ են օտար և այդ ձևով այնքան սնդիկ են մտցնում հիւանդի մարմնի մէջ, որ խեղճի լնդերը ուռչում է, բերնի մէջ խոցեր ու վերքեր են դուրս գալիս, թուրքը ծորում է բերանից, հիւանդը սաստիկ լուծ է լինում և ու ժասպառ լինում: Նա անհանում է, որ գրութիւնը վատացել է ու մանակ է դիմում իսկական միայն այն ժադէն ուշ է լինում և դժուար է լինում օգնել խեղճին:

Այդ դեռ ոչինչ:

Լինում են և այնպիսի դէպքեր, որ պառաւների դեղերից մարդիկ թունաւորւում են ու սարսափելի տանջանքների մէջ

Առաջուայ ժամանակները դեռ բժիշկները չկային և ժողովուրդն էր յոյսը մօլլաների ու պառաւների վրա էր դրած: Բայց

հիմի տէրութիւնը համարեն ամեն տեղ բժիշկներ է նշանակել, հիւանդանոցներ հիմնել: Եթէ դիւզումը բժիշկ չկայ, դժուար բան չէ մօտիկ քաղաք գնալ, բժիշկին տեսնել: Այժմ ամեն աղքատ կարող է ձրի բժշկուել, նոյն իսկ ձրի դեղեր ստանալ: Թող ուրեմն ամեն հիւանդ բժշկի դիմի. — բժիշկը խղճով կվերաբերուի դէպի աղքատը, կը խնամի, կառողջացնի նրան ու չի թողնի, որ կորչի և իր հետ ընտանիքն էլ կորցնի:

Բժշկուելու համար, ի հարկէ, ամենից լաւն այն է, որ հիւանդը հիւանդանոցում պառկի: Բայց ամեն տեղ հիւանդանոց չը կայ, յետոյ սիֆիլիսը այնպիսի հիւանդութիւն է, որ օտի վրա էլ կարող է բժշկուել, միայն հարկաւոր է, որ հիւանդը ճշտութեամբ կատարի բժշկի հրամանները:

Ով որ ուզում է բժշկուել վատ ցաւից, նա պիտի մրսելուց պահպանի իրան: Եթէ բերանի կամ բզի մէջ խոցեր կան, նա չը պէտք է խմի ու ուտի ոչ շատ սառ, ոչ շատ տաք բան, պէտք է ծխեին էլ թողնի:

Նա պիտի մաքուր պահի իրան. վրաի խոցերն ու ջրջրուկները պէտք է լուանայ դ՛ով ջրով օրական գոնէ երեք անգամ և վրան

բժշկի տուած փոշիները ցանի: Այն շորերն ու կապոցները, որոնցով կապում են սիֆիլիսի խոցերը, պէտք է շուտ-շուտ լուանալ: Առհասարակ քանի մաքուր պահուեն այս խոցերը և ջրջրուկները, այնքան շուտ կլանան:

Հիւանդը չպէտք է խմիչքներ, արագ-գինի խմի, որովհետև արբեցողներին սիֆիլիսը աւելի է վնասում և խմողը աւելի դժուարութեամբ է առողջանում:

Նրա սնունդը (ուտելիքը) պէտք է լաւ լինի, նա շատ չպէտք է յոգնեցնի իրան աշխատանքով, այլ ընդհակառակը պէտք է աշխատի կազդուրուելու, որ կարողանայ հիւանդութեանը յաղթել:

Չի կարելի բժշկութիւնը թողնել, քանի որ բժիշկը չի ասել, թէ բաւական է:

Պէտք է գիտենաք, որ այդ հիւանդութիւնը մի երկու շաբաթուայ մէջ չի վերջանայ: Երբեմն շատ տարիներից յետոյ էլ նորից մի բան է դուրս գալիս:

Միճիլիս ունեցողը երկար ժամանակ պէ՛տք է բժեկուի, այն է. 5—6 տարի:

Առհասարակ հիւանդը այն ժամանակ միայն կարող է իրան առողջ համարել, երբ որ

երկու-երեք տարի շարունակ այլ եւս ոչ մի նշան չի երեւացել վրան: Թէ չէ շատերը հիւանդանում են մի քանի անգամ, բժշկի մօտ են գնում ու, հէնց որ վրաների վերքերն ու խոցերը լաւանում են, էլ երկար չեն մտածում—սպակուում են:

Եւ գիտէք ինչ է պատահում:

Այն, որ մի երկու ամիս հազիւ անցած, յանկարծ կնոջ վրա սկսում են երևալ վատ ցաւի նշանները: Այդ նշանակում է, որ մարդը լաւ չէր առողջացած, նրա մէջ դեռ մնացած էր սիֆիլիսի թոյնը: Ո՛րչափ անտանելի կղաւնայ այն ժամանակ այդ խեղճ մարդու դրութիւնը: Ի՞նչ կասեն նրա կիներն ու ազգականները: Ի՞նչպէս կզղայ նա, որ սպակուելուց առաջ բժշկից խորհուրդ չէր հարցրել:

Հիմի էլ դեռ այնպիսի տխմար մարդիկ կան, որոնք բժշկուում են զանազան հէքիմների ու պառաւների մօտ և յոյս ունեն, թէ կլանան: Մինչև անգամ կարծում են, թէ դրանք բժշիկներից աւելի շուտ կլաւայեն: Ասում են. «այ, հրէն, այս ինչին պառաւը մուխ տուեց, իսկոյն առողջացաւ, էլ ոչինչ չի երևում վրան»: Բայց այս ասողն էլ չի իմանում, որ այդպէս շուտ լաւացողը

Իսկի սիֆիլիս չի ունեցել, այլ ուրիշ թեթև բան, այնպիսի բան, որը ինքն իրան էլ կը լաւանար: Պառաւը կամ չէ հասկացել, կամ թէ չէ խաբել է:

Ը. ԵՐԲ ՍԻՖԻԼԻՍՈՏԸ ԿԱՐՈՂ Է ԱՄՈՒՍ-
ՆԱՆԱԼ

Սա մի շատ կարևոր խնդիր է:

Ամենից առաջ, վատ ցաւ ունեցողը չպէտք է պսակուի առանց բժշկի խորհրդի, որովհետև միայն բժիշկը կարող է իմանալ, թէ նա բոլորովին առողջացած է, թէ ոչ:

Հիմի տեսնենք, թէ ինչ է պատահում երբ որ վատ ցաւի տէրը, չառողջացած, կին է ուզում:

Ամենից առաջ, ի հարկէ, վարակում է կինը, հիւանդանում ու երկար տարիներ կրում այն տանջանքները, ինչ որ կրել էր ինքը հիւանդը: Իսեղճ կինը կորցնում է իր թարմութիւնը, շահէլութիւնն ու գեղեցկութիւնը, նիհարում է, քիթը պծում ու գէմքն այլանդակում:

Բայց այս բոլորը չէ:

Նա չբեր է մնում, կամ անցուցմեր

է անում (վիժում է), կամ մեռած երեխաներ ծնում: Իսկ եթէ երեխան կենդանի էլ է ծնում, հիւանդոս է լինում ու շուտով մեռնում է, կամ եթէ ապրում էլ է, ապիկար է մնում իրանց ամբողջ կեանքում ու անընդհատ զգում են իրանց մէջ ժառանգական անողորմ ախտի հետքերը:

Այս գրքոյկի երկրորդ մասում մանրամասը կխօսենք ժառանգական սիֆիլիսի մասին, իսկ առայժմ ընթերցողը թող լաւ հասկանայ, որ—

Վաս ցաւ ունեցողը երբէք չպէտք է ամուսնանայ առանց բժշկի խորհրդի, թէկուզ բոլորովին էլ բժշկուած համարի իրան, թէկուզ մի քանի քաւի էլ բոլորովին առողջ եղած լինի:

Ահա թէ ինչ սարսափելի ախտ է սիֆիլիսը: Իզուր չէ ուրեմն, որ նրան ՎԱՏ ՅԱԻ անունն են տուել:

Շատ տանջանքներ է հասցնում նա հիւանդին և շատ ընտանիքներ անբաշխացնում:

Սիֆիլիսով հիւանդանալը ոչ ամօթ է և ոչ յանցանք, բայց ամօթ ու յանցանք է

չբժշկուել ու իրան կորցնել: Աւելի ևս մեծ
յանցանք է պսակուել ու անբաղդացնել ան-
մեղ աղջկան և նրանից ծնած երեխանե-
րին:

Թող կանոնաւոր կերպով ու երկար ժա-
մանակ բժշկուի վաս' ցաւ ստացողը և նա
կառողջանայ ու կարող կլինի ամուսնա-
նայ եւ առողջ ընտանիք ունենայ:

Վերջ առաջին մասի:

« Ազգային գրադարան

NL0271714

«ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻԿ ԹԵՐԹ»

Կիսամսեա նկարազարդ հանդէս 4—6 նոյնպէս
նկարազարդ զրքոյկներով.

Տարեկան բաժանորդագինն է . 2 ռ . 50 կ.

Արտասահմանում 10 ֆր. կամ 4 ռ.

Հասցէն. Тифлисъ, редакция „Арогджапаникъ
Тертъ“.

Արտասահ. Tiflis, Redaction «Arogdjapahik Tert»

Գր. վ. Արճունու հրատարակութիւնները.

- 1) Ժանտախտ (մի քանի օրինակ միայն) 20 կ.,
- 2) Խօլերայի մասին (սպառուած), 3) Խօլերա 5 կ.,
- 4) Հիպնոտիամ, հատ. I. (սպառուած) 25 կ.
- 5) Հիպնոտիամ, հատ. II. 15 կ., 6) Դպրոցա-
կան առողջապահութիւն (պատկերազարդ) 50 կ.
- 7) Առողջ երեխաների խնամատարութիւն 25 կ.
- 8) Սիֆիլիս, Կակուղ շանկր, Սուսունակ 25 կ.
- 9) Թշուառների բարեկամ բժիշկ Հտաղ 20 կ.
- 10) Ամուսնութիւն 75 կ.
- 11) Աղշիկ (առողջապ. և բարոյագիտակ. էտիւդ) 60 կ.

- № 1. Մի' ԽՄԻՐ, երկ. տ. (նկարազարդ) 5 կ.
- № 2. ՎԱՏ ՅԱԻ (նկ.) 6 կ.
- № 3. ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻԻԱՆԴՈՒԹԻԻՆՆԵ-
ՐԸ ԵՒ ԴՐԱՆՅ ԹՈՅՆԸ 23 նկ. 15 կ.
- № 4. ԹՈՔԱԽՏ ԿԱՄ ԲԱՐԱԿԱՅԱԻ (նկ.) 10 կ.
- № 5. ԴՈՂԷՐՈՅՔ ԿԱՄ ՄԱԼԱՐԻԱ. (նկ.) 5 կ.
- № 6. ԻՆՖՈՒԼԷՆՅԱ. ԿԱՄ ՆՈՐ ՅԱԻ (նկ.) 3 կ.
- № 7. ՄԻ ԾԻԻՐ 5 կ.
- № 8. ՆՈՐԱԾԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԻ-
ԻԱՆԴՈՒԹԻԻՆՆԵՐԸ (նկ.) . . . 5 կ.
- № 9. ՎԱՏ:ՅԱԻ ԿԱՄ ՍԻՖԻԼԻՍ, երկրորդ
հրատարակութիւն Ա մասն (19 նկ.) 20 կ.

ԵԳՂՑՅԱՆՆԵՐ ԿԻՉԲԳ